

Rikosseuraamuslaitoksen vastuullisuusraportti

Vuosi 2022

Strategiayksikkö, suunnittelutiimi

RISE/2534/2023

Raportti

Julkinen

Sisällys

1. Rikosseuraamuslaitos vastuullisena organisaationa	2
2. Terveyttä ja hyvinvointia	4
3. Sukupuolten tasa-arvo.....	7
4. Eriarvoisuuden vähentäminen	10
5. Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto.....	12
6. Jalanjälki - Toiminnan negatiiviset vaikutukset toimintaympäristöön	15
7. Vastuullisuus tulevaisuudessa.....	18

1. Rikosseuraamuslaitos vastuullisena organisaationa

Kestävään kehitykseen ja yhteiskunnallisten toimijoiden vastuullisuuteen kiinnitetään yhä voimakkaammin huomiota, ja niihin liittyviä teemoja nostetaan julkiseen keskusteluun.

Myös Suomi on sitoutunut YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelman toteuttamiseen.

Toimintaohjelmassa määritellään globaalit kestävän kehityksen tavoitteet, joiden saavuttaminen on maiden hallitusten vastuulla. Yhteiskunnan eri toimijoilla on oma keskeinen roolinsa kestävän kehityksen tavoitteiden edistämässä.

Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa erityisesti sosiaalisen vastuullisuuden teemat ovat tärkeitä. Tämä vuotta 2022 koskeva vastuullisuusraportti kuvaa Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa vastuullisuuden ja kestävyden näkökulmasta. Painopiste on toiminnan ”kädenjäljessä” eli siinä, miten Rikosseuraamuslaitos omia tehtäviään hoitamalla edistää YK:n kestävän kehityksen tavoitteita.

Rikosseuraamuslaitoksen vastuullisuustyö pohjautuu ensisijaisesti sen lakisääteisiin tehtäviin sekä viraston omaan strategiaan. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on omalta osaltaan huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää sekä myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen.

Rikosseuraamuslaitos on määritellyt arvot, joihin työskentelyssämme sitoudutaan: ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, turvallisuus sekä usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Näihin arvoihin sitoutuminen merkitsee perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista ja tuomittujen henkilöiden kohtelemista inhimillisesti, asiallisesti sekä keskenään tasavertaisesti.

Vastuullisuus näkyy Rikosseuraamuslaitoksen lakisääteisessä tehtävässä, organisaation arvoissa sekä strategiassa ja strategiaan pohjautuvissa tulostavoitteissa. Erityisesti vastuullisuuteen kiinnittyvät strategian yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet: Valmennamme asiakkaita rikoksettomaan elämään, huolehdimme turvallisuudesta rangaistusten täytäntöönpanossa ja edistämme yhteiskunnan turvallisuutta sekä toiminnassamme toteutuu oikeusturva ja yhdenmukainen kohtelu.

Rikosseuraamuslaitos on valinnut neljä kestävän kehityksen tavoitetta, joiden osalta se erityisesti haluaa tuoda kädenjälkeään näkyviin:

Kuva 1. Vastuullisuusraportoinnin painopistealueet vuonna 2022.

Toimintaa kuvataan kahden keskeisen käsitteen, toiminnan kädenjäljen ja jalanjäljen, avulla. Kädenjäljellä tarkoitetaan organisaation omalla ydintoiminnalla ja siihen liittyvillä valinnoilla aikaansaatuja positiivisia vaikutuksia kestävän kehityksen tavoitteisiin. Jalanjäljellä puolestaan tarkoitetaan organisaation toiminnasta syntyviä negatiivisia vaikutuksia kuten toiminnasta ympäristölle koituvaa vahinkoa ja kuormitusta. Tämä raportti kuvaa Rikosseuraamuslaitoksen kädenjälkeä valittujen tavoitteiden edistämiseksi (luvut 2-5). Jalanjälkeä kuvataan kappaleessa 6.

2. Terveyttä ja hyvinvointia

Rikosseuraamuslaitoksen keskeinen tavoite on tarjota vangeille ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaille kuntoutusta, joka tukee rikollisuudesta irtautumista ja paluuta yhteiskuntaan rangaistusajan jälkeen. Kuntoutumista edistetään erilaisin palveluin, joita kuvataan Rikosseuraamuslaitoksen palvelukartan avulla. Palvelukarttaan sisältyy terveyttä ja hyvinvointia tukeva työskentelyalue.

YK:n kestävän kehityksen tavoite ”Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille” on keskeinen tavoite myös Rikosseuraamuslaitoksessa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alaisen Vankiterveydenhuollon työssä. Esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksissa tavoitteena on sosiaalisen selviytymisen edistäminen ja vankeuslain mukaisena sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on edistää vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan.

Hyvinvoinnin osatekijät voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin eli elämänlaatuun. Vankiterveydenhuollon palveluilla pyritään vaikuttamaan ensisijaisesti terveyteen, Rikosseuraamuslaitoksen palvelukartan kuntouttavilla palveluilla pyritään vaikuttamaan ensisijaisesti elämänlaadun eri elementteihin; päihteiden käyttöön, ajatteluun, arkielämään, koulutukseen ja työhön, vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin ja osallisuuteen.

Rikosseuraamuslaitos tavoittaa henkilöitä, joilla on paljon palvelutarpeita mutta jotka ovat muihin palveluihin heikosti kiinnittyviä. Näin Rikosseuraamuslaitos pystyy osaltaan vahvistamaan palvelujen saavutettavuutta erityisen heikossa olevien asiakkaille, mitä tuetaan aktiivisesti Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävällä palveluohjauksella. Merkittävä osa vangeista kärsii päihde- ja mielenterveysongelmista, ja heillä on esimerkiksi neuropsykologiseen ja päihdepsykiatriseen kuntoutukseen liittyviä erityistarpeita. Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituista noin puolella on päihteiden ongelmakäyttöä. Päihdeongelma on myös yksi keskeinen rikollista elämäntapaa ylläpitävä tekijä. Kun seuraamuksen suorittaminen Rikosseuraamuslaitoksessa alkaa, kartoitetaan henkilön päihteiden käyttöä. Vankilassa voidaan tarvittaessa aloittaa vieroitus- tai korvaushoito sekä tarjota tietoa päihteiden vaikutuksista ja niiden käyttöön liittyvistä terveysriskeistä.

Päihteet ja riippuvuudet -työskentelyalueen palveluja ovat muun muassa puheeksi otto ja motivointiohjelmat. Asiakkaita ohjataan yhteiskunnan tarjoamien päihdehuoltopalvelujen piiriin ja vankiloissa on tarjolla myös pidempiä ryhmämuotoisia päihdekuntoutusohjelmia.

Verkostotyö ja hoitojatkumojen varmistaminen ovat erityisen tärkeitä tällä työskentelyalueella.

Päihdekuntoutusta on tarjolla lähes kaikissa vankiloissa, ja rikosseuraamusalalla käytettävät päihdekuntoutusohjelmat ovat strukturoituja ja määritellyin kriteerein valikoiduille asiakkaille kohdennettuja. Lisäksi järjestetään yksilö- ja ryhmämuotoista hyvinvointiin ja mielenterveyteen liittyvää toimintaa. Vankiloiden psykologit tekevät myös mielenterveystyötä.

Erityisen huomion kohteena vuonna 2022 on ollut sakkovankien, eli vankilassa muutorangaistusta suorittavien vankien kuntoutus. Sakkovangit ovat sosiaalisesti ja terveydellisesti usein muihin vankeihin verrattuna erityisen heikossa asemassa, ja terveydenhuollon näkökulmasta tämä potilasryhmä putoaa usein julkisen sektorin tarjoamista terveydenhuollon palveluista. Rikosseuraamuslaitos on saamansa lisämäärärahan avulla lisännyt heidän sijoittamistaan ulkopuoliseen päihdehoitoon vuosina 2021–2023 toteutettavan sakkovankihankkeen myötä. Toiminta jatkuu pysyvänä hankkeen päätyttyä.

Vuonna 2022 ulkopuolisen sijoituksen aloitti yhteensä 320 vankia. Hankkeessa on sijoitusten lisäksi edistetty laaja-alaista yhteistyötä kuntien, hyvinvointialueiden ja päihdepalveluja järjestävien tahojen kanssa. Sakko- ja lyhytaikaisvankien kuntoutusta Rikosseuraamuslaitoksen omassa toiminnassa on myös pyritty edistämään kehittämällä lyhytaikaisvankien palvelukarttoja, vankila-aikaisia interventioita (non stop - kuntoutusryhmät, nettikuntoutus) ja ohjaamalla vankeja muiden yhteiskunnan palvelujen piiriin tuomion suorittamisen jälkeen.

Tupakointi on vankien keskuudessa yleistä. Hallitus esitti 17.11.2022 vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säädösten muuttamista niin, että tupakointi kielletään vankiloiden sisätiloissa. Tupakoinnin kieltäminen on merkittävä päätös, ja sillä on vaikutuksia kaikkien vankilassa olevien terveydelle. Tupakointikiellon toimeenpanon suunnittelu on aloitettu, ja vangeille tarjotaan tukea tupakoinnin lopettamiseen.

Vuoden 2022 alkupuolta sävytti koronapandemia ja viruksen leviämisen torjunta. Vankilat ovat suljettuina laitoksina alttiita infektiosairauksien leviämiselle, ja kuten edelläkin on todettu, vankien terveydentila on yleisesti keskimääräistä heikompi. Rikosseuraamuslaitos onnistui tehokkailla suojaustoimilla välttämään vakavat laitosepidemiat. Koronan torjunnan näkökulmasta toimenpiteet olivat onnistuneita, joskin ne myös lisäsivät laitosen elämän eristyneisyyttä.

Vuonna 2022 Rikosseuraamuslaitoksessa työskenteli 2 697 henkilöä (henkilötyövuosia 2572). Henkilöstön sairauspoissaolojen määrä nousi vuonna 2022 korkealle tasolle (18,6 työpäivää / henkilötyövuosi). VMBaron indeksit osoittivat, että työhyvinvointi on heikentynyt. Sairauspoissaolojen korkean määrän seurauksena Rikosseuraamuslaitos on päättänyt vahvistaa työkyvyn ja työhyvinvoinnin kehittämistoimia, ja toimenpiteitä käynnistettiin yhteistyössä työterveyshuollon kanssa (mm. lyhytterapiamahdollisuus, fysioterapiaan pääsyn helpottaminen, pilottiryhmä liikuntaan). Rikosseuraamuslaitoksen strateginen johtoryhmä päätti myös käynnistää erityisen työhyvinvointihankkeen tilanteen parantamiseksi.

Alla olevaan taulukkoon on nostettu Terveyttä ja hyvinvointia -tavoitteen Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kannalta oleelliset Agenda 2030 -alataavoitteet sekä niihin kohdistuvat toimenpiteet.

Taulukko1. Agenda 2030 tavoitteen 3. Terveyttä ja hyvinvointia alataavoitteet

Terveyttä ja hyvinvointia Agenda 2030 – alataavoitteet:	Tavoitetta toteuttavat toimenpiteet ja kuvaavat indikaattorit
3.4 Vähentää kolmanneksella tarttumattomien tautien aiheuttamia ennenaikaisia kuolemia ennaltaehkäisyn ja hoidon avulla sekä edistää henkistä terveyttä ja hyvinvointia	<ul style="list-style-type: none"> - palvelukartan henkistä ja fyysistä terveyttä edistävät palvelut - Päihdekuntoutus
3.5 Tehostaa päihteiden, ml. huumeiden ja alkoholin väärinkäytön ehkäisemistä ja hoitoa	<ul style="list-style-type: none"> - toiminta- ja päihdeohjelmiin osallistuminen - ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen sijoittaminen - päihteiden käytön puheeksiotto, arviointi, motivointi, päihteettömyydessä tukeminen sekä retkahdusten käsittely ja ennaltaehkäisy. - palveluohjaus ja verkostotyö eri päihdepalvelupaikkojen kanssa
3a Tukea tupakoinnin torjuntaa	<ul style="list-style-type: none"> - tupakoinnin kieltäminen suljettujen vankiloiden sisätiloissa (voimaan 2023) - terveysneuvona
3.8 Saavuttaa yleiskattava terveydenhuolto, mukaan lukien turva taloudellisilta riskeiltä, pääsy laadukkaiden ja olennaisten terveydenhoitopalvelujen piiriin sekä turvalliset, tehokkaat, laadukkaat ja edulliset välttämättömät lääkkeet ja rokotukset kaikille.	<ul style="list-style-type: none"> - Erityisen heikossa asemassa olevien asiakkaiden palveluohjaus

3. Sukupuolten tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on viime vuosina ollut vahvasti esillä ja kehittämisen kohteena Rikosseuraamuslaitoksessa. Naisvankiprojekti käynnistyi vuonna 2020 naisvankien asemaa koskevan selvityksen pohjalta, ja projekti jatkuu vuoden 2023 loppuun. Naisasiakkaiden erityistarpeet on Rikosseuraamuslaitoksessa tunnistettu, ja erityisesti naisvankien tilannetta on projektin aikana monin toimenpitein kohennettu.

Hämeenlinnaan avattiin marraskuussa 2020 ainoastaan naisille suunnattu suljettu vankila. Hämeenlinnan naisvankilassa otettiin ensimmäisenä vankilana Suomessa käyttöön sellipäätteet, joilta vangit voivat asioida sähköisesti ja käyttää digitaalisia palveluja (Älykäs vankila -hanke). Vuoden 2021 aikana Rikosseuraamuslaitoksessa luovuttiin niin sanotuista seka-avovankiloista, ja nyt Suomessa on kaksi pelkästään naisvangeille tarkoitettua avolaitosta. Vuonna 2022 työ on jatkunut, ja vuoden aikana valmisteltiin naisosastot Kuopion ja Vaasan vankiloihin. Naisille perustetuissa vankiloissa ja osastoilla toiminnassa huomioidaan naisten erityistarpeet, ja henkilöstön kouluttaminen ja nais erityyisen työn osaamisen huomioiminen rekrytoinneissa ovat olleet tärkeitä lähtökohtia.

Naisvangeilla on esimerkiksi huomattavan usein traumataustaa, mikä vaikuttaa heidän kanssaan työskentelyyn sekä erilaisten tukipalvelujen tarpeeseen. Henkilöstölle on järjestetty nais erityyiseen toimintatapaan, traumatietoiseen työotteeseen lähisuhdeväkivaltaan ja ihmiskauppaan liittyvää koulutusta. Koulutuksista saadaan työkaluja, joilla työntekijät voivat auttaa ja tukea toistuvan väkivallan tai ihmiskaupan uhreiksi joutuneita naisvankeja.

Nais erityyisen työn osaamista rikosseuraamusalalla pyritään vahvistamaan jo perustutkintovaiheessa. Laurea AMK:n järjestämä ”Nais erityyisyys rikosseuraamustyössä” -koulutuskokonaisuus on tuotu osaksi Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen perusopintoja, ja sitä tarjotaan myös kaikille Risen työntekijöille täydennyskoulutukseksi. Täydennyskoulutus on tarkoitettu naisten kanssa niin vankiloissa kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoissakin työskenteleville työntekijöille.

Rikosseuraamuslaitos on vuonna 2022 vahvistanut lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn tähtäävää työtä ja ottanut käyttöön lähisuhdeväkivallan tekijöille tarkoitetun Predov (Preventing Domestic Violence) -ohjelman. Ohjelma on tarkoitettu nuorille ja aikuisille, jotka ovat käyttäneet väkivaltaa lähisuhteissaan riippumatta sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä.

Laki sukupuolen vahvistamisesta (niin sanottu translaki) on tullut voimaan 3.4.2023. Lain voimaantuloon valmistauduttiin vuonna 2022 laatimalla raportti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin suhtautumisesta Rikosseuraamuslaitoksessa. Selvitys nostaa esille aiheita, joiden käsittely rikosseuraamusalan koulutuksessa ja työtehtävissä on syytä huomioida, jotta kaikilla vangeilla ja asiakkailla on yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet täytäntöönpanon aikana. Tällaisia ovat esimerkiksi puolison ja perheen tapaamisjärjestelyt ja transsukupuolisen henkilön osastolle sijoittamiseen liittyvät tekijät. Henkilökunnalle tulee tarjota tietoa ja koulutusta seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta.

Rikosseuraamuslaitos on myös työnantajana vastuussa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä ja toteuttamisesta. Tasa-arvoa edistävää ja syrjintää ehkäisevää työtä linjaa Rikosseuraamuslaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Tasa-arvon tilaa kartoitetaan muun muassa palkkakartoitusten ja henkilöstökyselyjen avulla.

Vuonna 2022 naisten osuus Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöstä oli 44 prosenttia. Henkilöstön sukupuolijakauma on tasoittunut. Valtiolle.fi -järjestelmän hakijatilastojen mukaan vuonna 2022 naiset hakivat miehiä useammin Rikosseuraamuslaitoksen avoimia tehtäviä. Hakijatilastojen perusteella Rikosseuraamuslaitoksen sukupuolijakaumassa koko henkilöstön osalta voidaan siis odottaa tasoittumista myös jatkossa. Naisten osuuden kasvusta huolimatta yleinen työmarkkinoiden jakautuminen naisten ja miesten aloihin ja ammatteihin näkyy kuitenkin myös Rikosseuraamuslaitoksessa. Esimerkiksi tukitoiminnoissa naisten osuus on n. 70 prosenttia ja lähityössä miesten osuus on yli 60 prosenttia.

Sukupuolten samapalkkaisuutta mitataan samapalkkaisuusindeksillä. Indeksit osoittavat, että erot naisten ja miesten keskipalkkojen välillä ovat melko pieniä, mutta Rikosseuraamuslaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa kehoitetaan kiinnittämään huomiota erityisesti eräiden vaativuustasojen tehtävien samapalkkaisuuteen. Suunnitelma päivitettiin vuoden 2023 alussa, ja ohjelmassa on tunnistettu toimenpiteitä, joilla tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta voidaan Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön keskuudessa edistää.

Alla olevaan taulukkoon on nostettu Sukupuolten tasa-arvo -tavoitteen ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kannalta oleelliset Agenda 2030 -alataavoitteet sekä niihin kohdistuvat toimenpiteet.

Taulukko 2. Agenda 2030 toimintaohjelman tavoite 5. Sukupuolten tasa-arvo alataavoitteet

Sukupuolten tasa-arvo Agenda 2030 – alataavoite	Tavoitetta toteuttavat toimenpiteet ja kuvaavat indikaattorit (olemassa olevat tai tulevaisuudessa kehitettävät)
5.1 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä kaikkialla.	<ul style="list-style-type: none"> - Naisten osuus henkilökunnasta % - Tasa-arvoisen palkkauksen toteutuminen, samapalkkaisuusindeksi - Naiserityisyys rikosseuraamustyössä – koulutuskokonaisuuden suorittaneet /vuosi - Naisille suunnatut vankilat ja osastot
5.2 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta.	<ul style="list-style-type: none"> - Predov – ohjelman käyttöönotto, ohjelman suorittaneet / vuosi - seksuaalirikoksiin ja väkivaltarikoksiin syyllistyneiden vankien rikosspesifit ohjelmat
5.5 Taata naisille täysivaltainen ja tehokas osallistuminen sekä yhtäläiset johtamismahdollisuudet kaikilla päätöksenteon tasoilla.	<ul style="list-style-type: none"> - Sukupuolten tasa-arvon toteutuminen työyhteisössä (VmBaro) - Ihmisten yhdenvertaisuuden toteutuminen työyhteisössä (VmBaro)
5.b Tehostaa mahdollistavan teknologian, erityisesti tieto- ja viestintäteknologian, käyttöä naisten oikeuksien ja mahdollisuuksien vahvistamiseksi.	<ul style="list-style-type: none"> - Hämeenlinnassa Älykäs vankila - Vankien sähköisen asioinnin lisääminen ja kehittäminen
5.c Kehittää järkeviä käytäntöjä, joilla edistetään sukupuolten tasa-arvoa sekä naisten oikeuksia ja mahdollisuuksia.	<ul style="list-style-type: none"> - Naiserityisyys rikosseuraamusalalla - koulutuksen avulla saatujen työmenetelmien käyttö

4. Eriarvoisuuden vähentäminen

Rikosseuraamuslaitoksessa yhdenvertaisuus on toimintaa ohjaava periaate, joka näkyy organisaation arvoissa ja strategiassa. Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin kuuluu ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus, joihin sitoutuminen tarkoittaa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista, kaiken toiminnan lainmukaisuutta sekä täytöntöönpanon toteuttamista siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kehitystä ja pyrkimystä rikoksettomaan elämään.

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on esimerkiksi lisätä vankien koulutukseen osallistumista ja kuntoutusta, mikä helpottaa vankien integroitumista yhteiskuntaan seuraamuksen suorittamisen jälkeen. Tavoitteena on myös rakentaa palvelujatkumoa ja lisätä yhteistyötä yhteiskunnan muiden palvelujen kanssa.

Rikosseuraamuslaitos ei tee kehittämistyötä yksin. Projektikumppanuuksien avulla kehitetään paljon sellaisia palveluita ja toimintoja, joihin organisaation omat resurssit tai osaaminen eivät riitä. Vuonna 2022 käynnissä oli lähes 50 projektikumppanuutta, ja näissäkin vastuullisuus erityisesti sosiaalisen vastuullisuuden näkökulmasta on vahvasti läsnä. Kumppaniprojekteilla on esimerkiksi kehitetty naisille, nuorille rikoksentekeijöille ja muille erityisryhmille suunnattuja palveluja. Projekteihin on osallistunut myös kokemusasiantuntijoita, ja projekteissa on järjestetty mm. kuntoutukseen, digitaalisuuteen, opiskeluun ja taiteeseen liittyvää toimintaa.

Vuonna 2022 edistettiin Rikosseuraamuslaitoksen vankipaikkauudistusta monin toimenpitein. Vankipaikkauudistuksessa on perustettu uusia osastoja alaikäisille ja nuorille vangeille, naisvangeille ja vankilaturvallisuutta vaarantaville vangeille. Uudet osastot ja niillä tapahtuva kuntouttava toiminta on suunniteltu näiden ryhmien erityistarpeet huomioiden. Vuonna 2022 alaikäisille ja nuorille perustettiin uudet osastot Vantaan ja Helsingin vankiloihin. Vankilaturvallisuutta vaarantavien aikuisvankien sijoittamiseksi otettiin käyttöön 12 tehostetun valvonnan osastoa. Osastot parantavat erityisryhmien kuntoutusmahdollisuuksia sekä vankien ja henkilökunnan turvallisuutta.

Rikosseuraamuslaitoksessa on viime vuosina kiinnitetty huomiota vankien digitaitoihin. Digitaalisen yhteiskunnan kehityksessä on tärkeää pysyä mukana myös vankeusaikana, koska puutteet digitaadoissa vaikeuttavat normaalia asiointia vapautumisen jälkeen ja voivat siten myötävaikuttaa syrjäytymiseen. Lisäksi seuraamuksen aikaisessa kuntoutuksessa voidaan hyödyntää sähköisiä palveluja. Älykäs vankila -malli

sellipäätteineen toteutettiin ensimmäisenä vuonna 2021 Hämeenlinnan vankilassa, vuonna 2022 sen käyttö laajeni Pyhäselän vankilaan.

Vuonna 2022 Rikosseuraamuslaitos toteutti organisaatiouudistuksen, jonka myötä aluekeskuksista luovuttiin ja Rikosseuraamuslaitos toimii yhtenä valtakunnallisena organisaationa. Operatiivista toimintaa toteutetaan 11 rikosseuraamuskeskuksessa, jotka koostuvat vankiloista ja yhdyskuntaseuraamustoimistoista. Uudistuksen tavoitteena on lisätä yhdenmukaisuutta erityisesti asiakkaita koskevien ratkaisujen ja seuraamusten sisältöjen osalta sekä edistää verkostoitumista yhteiskunnan palvelujärjestelmään.

Yksi Rikosseuraamuslaitoksen strategian tavoite on ”Toiminnassamme toteutuu yhdenvertainen kohtelu”. Laillisuusvalvonnan näkökulmasta yhdenvertaista kohtelua on pyritty vahvistamaan vuonna 2022 edistämällä yhdenmukaisia käytäntöjä, päivittämällä ja antamalla uusia menettelytapaohjeita ja määräyksiä. Myös yhdenvertaisuutta lisäävää oikeudellista koulutusta ja neuvontaa on lisätty. Uuden organisaation myötä Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueelle oikeusyksikön normiohjaustiimiin on perustettu oikeudellista neuvontaa antavien operatiivisten lakimiesten virkoja.

Alla olevaan taulukkoon on nostettu Eriarvoisuuden vähentäminen -tavoitteen ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kannalta oleelliset Agenda 2030 -alataavoitteet sekä niihin kohdistuvat toimenpiteet.

Taulukko 3. Agenda 2030 tavoite 10. Eriarvoisuuden vähentäminen, alataavoitteet

Eriarvoisuuden vähentäminen Agenda 2030 – alataavoite	Tavoitetta toteuttavat toimenpiteet vuonna 2022 ja kuvaavat mittarit (olemassa olevat tai tulevaisuudessa kehitettävät)
10.2 Edistää vuoteen 2030 mennessä kaikkien sosiaalista, taloudellista ja poliittista osallistumista ja kannustaa siihen iästä, sukupuolesta, vammaisuudesta, rodusta, etnisyydestä, alkuperästä, uskonnosta tai taloudellisesta tai muusta asemasta riippumatta.	<ul style="list-style-type: none"> - Rikosseuraamusasiakkaiden yhdenvertaisen ja oikeudenmukaisen kohtelun varmistaminen - Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmien toteutumisen seuranta - Yhdenvertaisuuden toteutuminen työpaikalla <ul style="list-style-type: none"> • Työyhteisön oikeudenmukaisuus -indeksi (WmBaro)
10.3 Taata yhtäläiset mahdollisuudet ja vähentää eriarvoista kohtelua muun muassa poistamalla syrjinnän mahdollistavat lait, politiikat ja käytännöt sekä edistämällä asianmukaista lainsäädäntöä, politiikkoja ja toimenpiteitä.	<ul style="list-style-type: none"> - Varmistetaan sosiaali-, terveys-, kuntoutus-, päihde-, mielenterveys- ja monialaisten palveluiden jatkumot Rise-asiakkaille seuraamuksen jälkeen - Verkosto- ja sidosryhmäyhteistyön kehittäminen. (Sidosryhmälinjausten jalkauttaminen, projektikumppanuudet) - Organisaatiouudistuksen toteuttaminen ja sen tavoitteissa onnistumisen seuranta - eriarvoisen kohtelun ja syrjivien käytäntöjen tunnistaminen ja niiden aktiivinen poistaminen

5. Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto

Moni niistä toimenpiteistä, joita edellä on muiden tavoitteiden yhteydessä jo esitelty, edistävät myös rauhaa, oikeudenmukaisuutta ja hyvää hallintoa. YK:n Agenda30 -toimintaohjelmassa tämän tavoitteen ensimmäinen alatavoite on vähentää merkittävästi kaikkia väkivallan muotoja. Tavoitteeseen kytkeytyy vahvasti turvallisuus, joka on yksi Rikosseuraamuslaitoksen neljästä arvosta – se koskee kaikkia ja on toimintamme perusta.

Rikosseuraamuslaitos pyrkii omalta osaltaan lisäämään yhteiskunnan turvallisuutta. Rikosten estäminen rangaistusaikana on yksi vankeuden täytäntöönpanon tavoitteista. Tätä tavoitetta tuetaan dynaamisen turvallisuuden keinoin, teknisillä valvonta- ja turvajärjestelmillä sekä yhteistyöllä muiden viranomaisten ja sidosryhmäyhteistyökumppaneiden kanssa. Tavoitteena on myös lisätä toimintaa, joka vähentää rangaistusta suorittavien uusintarikollisuutta.

Vuonna 2022 vankilaturvallisuuden edistämiseksi otettiin käyttöön jo edellä mainitut tehostetun valvonnan osastot vankilaturvallisuutta vaarantaville vangeille. Osastojen toiminnan käynnistämisen arvioidaan lisänneen muun vankiyhteisön ja henkilöstön turvallisuutta.

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on ollut kehittää järjestäytynyttä rikollisuutta ja väkivaltaista radikalisoitumista ehkäiseviä toimenpiteitä. Vankiloista ja yhdyskuntaseuraamustoimistoista järjestäytyneen rikollisuuden Exit- toiminnan piiriin tulleiden asiakkaiden määrä on kasvanut. Myös väkivaltaisen radikalisoitumisen havainnointia ja ennaltaehkäisyä kehitetään.

Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkintavankeuden toimeenpanosta. Tutkintavankeuden tarkoitus on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Esitutkinnan turvaamiseksi ja tutkintavankien lainmukaisen sijoittelun varmistamiseksi vankipaikkauudistuksella on vuonna 2022 lisätty tutkintavankipaikkoja ja -osastoja.

Laillisuusvalvonnalla tarkoitetaan menettelyjä, joilla valvotaan säädösten ja hyvän hallinnon toteutumista viranomaisen toiminnassa. Rikosseuraamuslaitoksen sisäinen laillisuusvalvonta kohdistuu vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden oikeuksien toteutumisen ja kohtelun valvontaan.

Vuonna 2022 päättyi Rikosseuraamuslaitoksen sisäisen laillisuusvalvonnan vuonna 2019 käynnistynyt kehittämisprojekti. Projektissa kehitettiin Rikosseuraamuslaitoksen laillisuusvalvontatoimintaa ja laillisuustarkastustoimintaa. Projektissa kehitettiin yksiköille käytäntöjen ja lainmukaisuuden arvioinnin omavalvontamenetelmä, joka on otettu käyttöön vankiloissa 2021 ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa keväällä 2022.

Laillisuusvalvontaprojektin myötä Rikosseuraamuslaitoksessa on käynnistetty myös vuosittaisen laillisuusvalvontasuunnitelman ja -raportin laadinta.

Rikosseuraamuslaitoksessa tuli vuonna 2022 vireille yhteensä 191 kantelua. Kanteluiden määrä väheni hieman edellisestä vuodesta (205 kpl vuonna 2021). Yleisimpiä kantelunaiheita olivat poistumisluvat, tapaamiset, vankilan olosuhteet ja käytännöt sekä sellin ulkopuolinen aika. Oikaisuvaatimuksia tuli vireille yhteensä 296 kappaletta ja myös niiden määrä laski kokonaisuutena hieman edellisvuodesta (319 kpl vuonna 2021). Apulaisoikeusasiamiehen lausuntopyyntöjä tuli vireille 51 (68 kpl vuonna 2021).

1.9.2022 tuli voimaan jo edellä mainittu Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistus, jolla tavoitellaan toiminnan tuloksellisuuden, laadun ja tehokkuuden sekä toiminnan yhdenmukaisuuden parantamista. Rikosseuraamuslaitos on nyt yksi valtakunnallisesti toimiva virasto, ja uusi organisaatio antaa paremmat edellytykset rangaistusta suorittavien yhdenvertaiseen kohteluun.

Alla olevaan taulukkoon on nostettu Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto -tavoitteen ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kannalta oleelliset Agenda 2030 -alatavoitteet sekä niihin kohdistuvat toimenpiteet.

Taulukko 4. Agenda 2030 tavoite 16. Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto alatavoitteet

Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto Agenda 2030 – alatavoitteet	Tavoitetta toteuttavat toimenpiteet vuonna 2021 ja kuvaavat mittarit (olemassa olevat tai tulevaisuudessa kehitettävät)
16.1 Vähentää merkittävästi kaikkia väkivallan muotoja ja niihin liittyviä kuolemantapauksia kaikkialla.	<ul style="list-style-type: none"> - Turvallisuus Risen toiminnassa: <ul style="list-style-type: none"> • Vaara- ja uhkatilanteet • Laitosturvallisuusindeksi • Säilytysvarmuus • Maalittamisen torjunta - Uusintarikollisuus, sen vähentämiseen tähtäävät ohjelmat ja palvelut
16.3 Edistää oikeusturvaa kansallisilla ja kansainvälisillä tasoilla sekä varmistaa kaikille yhtäläinen pääsy oikeuspalveluiden piiriin.	<ul style="list-style-type: none"> - Sisäinen laillisuusvalvonta <ul style="list-style-type: none"> • Kanteluiden kokonaismäärä ja toimenpiteisiin johtaneiden kanteluiden määrä sekä havainnot valvontakäynneiltä • Laillisuusvalvontasuunnitelma • Omavalvontajärjestelmä

<p>16.6 Kehittää tehokkaita, vastuullisia ja läpinäkyviä instituutioita kaikilla tasoilla.</p>	<p>- Organisaatiouudistus ja sen tavoitteiden toteutumisen seuranta</p>
<p>16.a Vahvistaa tärkeimpiä kansallisia instituutioita esimerkiksi kansainvälisen yhteistyön avulla, jotta väkivallan ehkäisemiseen ja terrorismin sekä rikollisuuden torjumiseen tarvittavia valmiuksia voidaan kehittää kaikilla tasoilla, erityisesti kehittyvissä maissa.</p>	<p>- Järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumiseen tähtäävä EXIT-työ, väkivaltaisen radikalisaation ehkäiseminen</p>

6. Jalanjälki - Toiminnan negatiiviset vaikutukset toimintaympäristöön

Rikosseuraamuslaitoksessa tehdään myös jalanjälkeä pienentävää vastuullisuustyötä. Toimitilojensa osalta Rikosseuraamuslaitos tukee Senaatti-kiinteistöjen vähähiilisuuden ja kiertotalouden toimenpiteitä. Kasvihuonekaasujen vähentämistä ja hiilineutraaliuden lisäämistä on edistetty nostamalla kierrätysastetta kiinteistöjen jätteenkäsittelyssä, pienentämällä laitosten sähkön-, lämmön- ja vedenkulutusta, kehittämällä laitosten ruoka- ja kanttiinitoimintaa sekä kehittämällä hankintoja hiilineutraalimpaan suuntaan. Hiilijalanjäljen laskentaa tullaan jatkossa kehittämään valtionhallinnon yhteisesti sovituilla kriteereillä.

Vuonna 2022 Rikosseuraamuslaitos laati osana oikeudenhoidon selontekoa pitkän aikavälin vankilaverkostoanalyysin. Tavoitteena on, että vankiloiden tilaratkaisut tukevat toiminnan tuloksellisuutta ja työturvallisuutta sekä lisäävät myös tilatehokkuutta. Selvitys huomioi myös toiminnasta aiheutuvan hiilijalanjäljen.

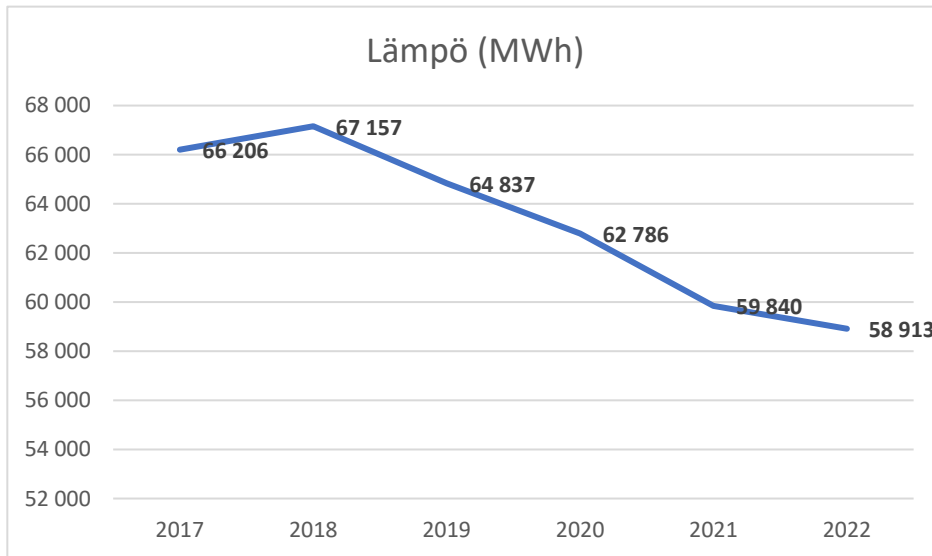
Tällä hetkellä meneillään olevia vankilahankkeita ovat Vantaan vankilan rakennushanke sekä uusien vankiloiden rakentaminen Ouluun ja Vaalaan. Uudisrakennukset suunnitellaan yhteistyössä Senaatin kanssa kestävän kehityksen lähtökohdista. Vankiloissa pyritään hyödyntämään uutta puhdasta energiaa, rakentamaan vähähiilisesti ja mm. tarjoamaan sähköautoille latauspaikkoja. Toimistotilojen suunnittelua ja käyttöä ohjaa valtion toimitilastrategia, ja Rikosseuraamuslaitos on mukana valtion palvelu- ja toimitilaverkko 2030 - hankkeessa, jossa valtion julkisen hallinnon käyntiasiointia kootaan yhteisiin asiakaspalvelupisteisiin ja toimistotilat muuttuvat yhteiskäyttöisiksi.

Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoitteena vuodelle 2022 oli vähentää matkustamista koronaepidemiaa edeltävältä tasolta kustannusten ja hiilijalanjäljen pienentämiseksi. Matkakustannukset laskivat vuoden 2019 tasoon verrattuna 38 %. Uusi organisaatio toimii monipaikkaisesti ja etäyhteyksien tapahtuvat tapaamiset ja kokoukset ovat lisääntyneet, mikä on vähentänyt virkamatkustamista.

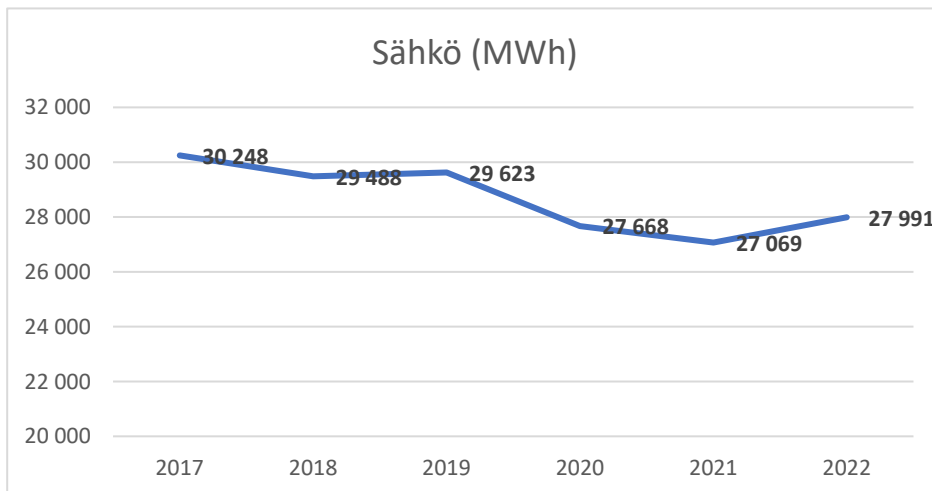
Rikosseuraamuslaitoksen energiankulutuksesta suurin osa syntyy vankiloissa, ja niiden osalta seurataan veden, sähkön ja lämmön kulutusta. Kulutusta on onnistuttu viime vuosina vähentämään (kuvat 2–4).

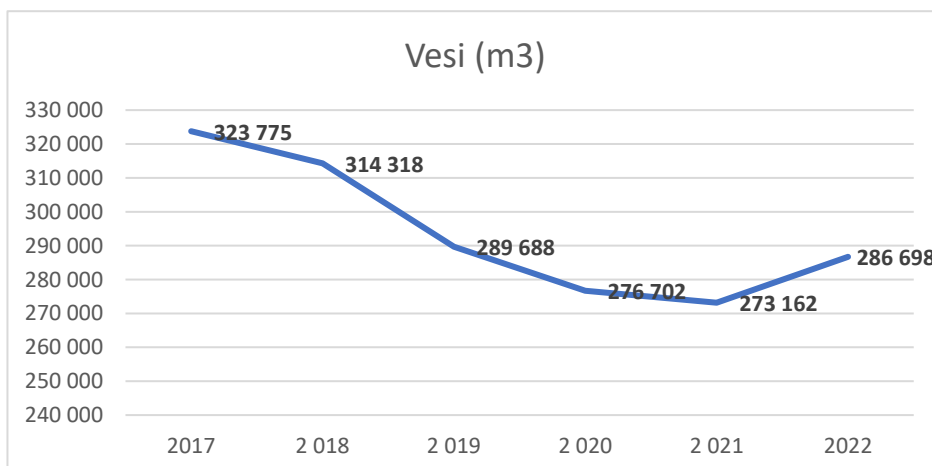
Kuva 2. Lämmön kulutus vankiloissa 2017–2022

Kuva 3. Sähkön kulutus vankiloissa 2017–2022

Kuva 4. Veden kulutus vankiloissa 2017–2022

Energian säästäminen oli Rikosseuraamuslaitoksessakin ajankohtainen tavoite vuonna 2022. Energian hinnan noustessa säästötoimenpiteinä tarkasteltiin yhteistyössä Senaattikiinteistöjen kanssa mm. valaistusten ohjausta ja uusintaa led-valoihin, ilmanvaihtokoneiden käyttöaikoja sekä sisälämpötiloja.

Kestävä kehitys ja vastuullisuus pyritään huomioimaan myös Rikosseuraamuslaitoksen toimistotyössä ja hankinnoissa. Vuoden 2022 marraskuussa Rikosseuraamuslaitoksessa otettiin käyttöön uusi sähköinen asianhallintajärjestelmä Hilda. Sähköinen järjestelmä tukee etätöiden mahdollisuuksia, sähköinen allekirjoitus ja paperiton arkisto vähentävät tarvetta toimistotarvikkeille, arkistotiloille, postituksille ja paperin kierrättämiselle. Myös monessa muussa toiminnassa, esim. vankiloiden työtoiminnassa ja ammatillisessa koulutuksessa, kestävän kehityksen periaatteita huomioidaan käyttämällä mahdollisuuksien mukaan kierrätysmateriaaleja.

7. Vastuullisuus tulevaisuudessa

Rikosseuraamuslaitoksen vastuullisuusraportti on nyt koostettu kaksi kertaa.

Vastuullisuusraportin painopistealueet on vahvistettu Rikosseuraamuslaitoksen strategisessa johtoryhmässä, ja jatkossa vastuullisuuden ja kestävä kehityksen teemojen parissa työskentelyä pyritään uudessa organisaatiossa vakiinnuttamaan. Viime vuonna toteutettu organisaatiouudistus muutti monia tehtäväalueita ja uudisti yhteistyörakenteita.

Tavoitteena on kehittää edelleen vastuullisuuden ja kestävä kehityksen tavoitteita ja niiden seuranta. Vuonna 2023 on jo päivitetty Rikosseuraamuslaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jossa huomioidaan muun muassa monimuotoisuuden teemoja. Rikosseuraamuslaitos valmistautuu vuonna 2023 organisaatiouudistuksen seuraavaan vaiheeseen. Samalla arvioidaan ensimmäisen vaiheen uudistusten onnistumista.

Koronapandemian aikaansaama nopea muutos etätöiden määrässä on laskenut monien Rikosseuraamuslaitoksen toimistotilojen käyttöastetta merkittävästi, minkä vuoksi useat tilat ovat vajaalla käytöllä. Tiloja ja niiden käyttötarpeita arvioidaan lähitulevaisuudessa yhdessä Senaatin kanssa.

Henkilöstön työhyvinvointi on nostettu tärkeäksi kehittämiskohteeksi Rikosseuraamuslaitoksessa. Sairauspoissaoloja pyritään tulevalla kaudella vähentämään ja työhyvinvointia lisäämään monin toimenpitein. Rikosseuraamuslaitoksen moninaiset tehtävät huomioiden henkilöstöä on niukasti. Oikeudenhoidon selonteossa esitettiin Rikosseuraamuslaitokselle 400 henkilötyövuoden lisäystä vuoteen 2027 mennessä. Lisäyksen turvin toiminnan laatua voitaisiin nostaa.

Henkilöstöressurssin niukkuus korostuu, koska myös rekrytoinnissa on haasteita, eikä kaikkia avoimia paikkoja saada täytetyksi. Myös tähän pyritään etsimään ratkaisuja organisaatiouudistuksen toisessa vaiheessa, joka käynnistyy henkilöstörakenteeseen, johtamisjärjestelmään sekä koulutukseen liittyvillä esiselvityksillä vuonna 2023.